

له پیناوی چاوتیری دا

هیچ رهوشتیکی باشی لی ناوه شینهوه ، هه مو گه نغینه ی گیتی ده ست بکه ویت نیر ناییت ، هه بویه «زان ژاک رۆسو» ده لیت : «به پاره ده توانین هه موو شتیگان ده ست بکه ویت تنها رهوشتو جه ماوه نه ییت .» که چی وهزی تۆرۆ ده لیت : «ته گهر مالو سامان زیاد بوون ، چاکه کم ده یینه وه .» نهوانه ی سه ودا ی کوکردنه وه ی مالو سامان له زۆریه ی بارو دۆخ دا زۆردارو دزو هه رام خۆرنو له ده وروپشتاندا هه زاری و که ساسی و کلۆلی زور ده بنه وه ، واته به کی نه غریق ده لیت : «که مانی هه رام و مانی جه لال له بازاردا کوپونه وه مانی جه لال له ناو ده چیت» . مه ردومی ته ما عکار به دریزای ژانی خو شی و ره حه قی و ئاسوده ی ناییت «چون روکفر» له هه رفی گه نجایه ی دا مه ردومیکی بالا پته وو به هیزبو به لām پاره ی ده پهرست ، ته گهر که می قازانج بکردایه ده که وته ناو میردزمه و ئاهین و غم و په زاره دای ده گرت ، ته گهر ژانی بکردایه ده که وته ناو دۆره خ ، ته م باره ده روونی به ی ناسره و ی کردو وای لی کرد به دوی پاره غار بدات ، هیشا له ته مانی ۳۳ سالی دا بوو بووه ملیۆنیر ، به لām که ته مانی بووه ۵۳ سال بووه ئیسکیکی فی گوشت و چه رمیکی ره ق و نوشی نه خوشی گه ده بوو ، هه نا که به قه ده مندالیک بچووک نه ی ده توانی بخواست ، ته نیا بسکریت و ماسی پی ده خورا که نه خی هه موو خوارده مانی له مانی هه قه به که دا دو دۆلار بوو که چی له م ماوه به دا ده ست که وتی به ک ملیۆن دۆلار بوو ، ته م کلۆله به دریزای ته م ته م نه ی رۆژیک پی نه که می و خوشی نه چیت . له کرێکاره کانی کۆمپانیای پئسلانیا ده ترسا و نهوانیش لی ده ترسان و رقیان لی ده بووه وه نو میندی سیداره یان بو ده خوازت ، که به جاریک گیان و ته ندرستی رمان نوژدار پی و ت : «یا ته و ته له کارت وازی نه یان بمره .» ته ویش وازی له کار هینا و ده ستی کرد به دابه ش کردنی مالو سامانی بۆ پرۆزه ی مرۆفایه ی ، زانکۆی «شیکاگو» ی نوی کرده وه ، زانکۆی تسکیجی» بۆ زنجیه کانی دروست کرد ، یاریده ی «د» چارلز ستایله ی دا بۆ سه رکه وتی تانی کردنه وه کانی ، ده زگای «روکفر» ی دروست کرد بۆ قه لآچوو کردنی نه قامی و نه خوشی له گیتی دا ، هه ر سامانه که ی ته و بوو یاریده ی دۆزینه وه ی پئسلینی دا که هه زاران که س له نه خوشی رزگار یان بوو ، که ناو براو ته مانه ی کرد ته و سا که هه ستی کرد به هینی و ئاسایش و دلنای و به ختیاری و زور به باشی ده خواردو ده نووست و پشوری ده دا ، ناو براو ده ی و ت : «گرنگ فی به تۆ ده و له م نه ندی ، گرنگ-له وه دایه که سوود به خش و خوشمیست ییت» . خۆزگه ده و له م نه ندی کانی ئیمه ش مالو سامانیان بۆ پرۆزه ی مرۆفایه ی یان ته رخان ده کرد ، نه ک بۆ به ره وه نه ندی خۆیان .

مال بنچینه ی زبانه و خوینبه ره قی به لām ده یی ته م له بۆ مال نه زین ، چونکه نازین تا کو بچوین ، به لکو ده خوین تا کو بچین . مال باشتین شارستانی دروست ده کات ته گهر بۆ پرۆزه ی مرۆفایه ی به کارهات ، به لām ته گهر بۆ شه رو پرۆزه ی نامرۆفایه ی به کارهات ته وه ده یته چه کیکی کوشتنه له دزی مرۆفایه ی و هه موو خراپه به ک دروست ده کات .

مه ردومی واهمه به رقی له مال ده یینه وه و کار ناکات و هه ره و کو خۆره ی فی که لک ده زیت و به دریزای ژانی ئاسوده ناییت ، چونکه ته مبه ل و ته وه زه له ، خه زه قی سلیمان به ته مبه ل ده لیت : «پرو سه بری میرووله بکه چون ده ره نجیت و خواردنی زستان داده نیت ۲» . که چی «فولتیر» ده لیت : «ته مبه ل سامانی ته و گه له ده دزیت که له گه لی دا ده زیت» .

که واته مه ردومی ته مبه ل له نار کۆمه ل دا شوینی فی به چونکه شه خوشتیکی زیان به خشه و ده ییت قه لآچوو بکریت ، ته و که سه ی به ئاره ق ناوچاوانی نان پهیدا نه کات پیوستی به به ره قی سۆز فی به ، چونکه بۆ خۆی سۆز به خۆی نابه خشیت تا کو به ژانیکی ره وان و مه ردانه بژیت . «هولاند» ده لیت : «خوا نانی هه موو بالداریک ده دات ، به لām بۆ ناخاته ناو هیلانه که به وه» .

مه ردومی واش هه به خۆی ده کاته به ندو کۆته ی مالو له پیش هه موو شتیکی داده نیت ، ته م مه ردومه هه رده م له ناو کیشه دایه له گه ل خۆی و ده روونی داو ناسره و لی باوه رو و ورۆژا و گرژ ده ییت و ده ترسیت ، ته م باره ده روونی یانه ش کار ده که نه سه ره وشتی هه ربویه به ده مارو حه سوودو توره و په ست و به قینه و دپۆ دزی و ته له که بازی و فریودان له ره فزاری ده ییت و له لابه کی تره وه ته م باره ده روونی یانه کار ده که نه سه ره هه موو ته ندانه کانی له شی هه ره و کو دوو چاری به رزی ته وژی خوین و نه خوشی به کانی هه رس و دل و شه کر ییت ، به پی لی کۆلینه وه ی «د» ف» دوباره ده باره ی ۱۳۰۰ که س دپار که و ته وه که ۸۰٪ ی نه خوشی به کانی دل و شه کره و شکاننی ئیسکه کان بۆ باره ده روونی به کانی ده گه رینه وه . هه ره و ها ته ما عکار هه رده م له ناو کیشه دایه له گه ل خه لک دا ، هه موو کاریکی خراپ ده کات ، دوور فی به بیته درکو به سه ر لاشه ی خه لک دا بروت و بیته کۆسپ و نانی خه لک بیریت و بیته ماری ژارای به خه لک بدات بۆ ته وه ی بگاته مه به سته چلکه کانی چونکه فی و پزده و خوا نانیست و دیلی پاره به و

«کابلک» ی شمیریکی له دهولمه‌نده ناوداره‌کانی شمیریکیابوو هه‌موو کاتیک هه‌رباسی پاره‌و کاروباری کاری ده‌کرد ، که بۆگه‌شتیک به‌جوبابه به‌نووسه‌ره‌که‌ی ده‌وت : «ده‌ی هه‌له‌ نامه بۆ مامیله‌کانم بێره» . که سواری ئۆتومبیل بیوایه له‌گه‌ل کاربه‌ده‌سته‌کانی ده‌رباره‌ی هه‌لسوورانی گۆمپانیایه‌که‌ی ده‌دوا ، له‌ میانی کانه‌کانی هه‌سه‌نه‌وه‌و خواردنی‌دا هه‌ربیری له‌سه‌ر پاره‌ کوک‌دنه‌وه‌ بوو ، ثم مه‌ردومه‌گه‌یشته‌ ئامانجی ، به‌لام رۆژیکه‌ی به‌خوشتی نه‌برده‌ سه‌رو نه‌ی ده‌زانی که پاره‌ نوینی هه‌سه‌نه‌وه‌ی باش ئاماده‌ ده‌کات به‌لام نووستن و خه‌وی خوشت ناکریت ، نه‌ی ده‌زانی پاره‌ داوده‌رمان ده‌کریت به‌لام مه‌رج نی‌به‌ تهن‌دروستی ساغ بکریت ، نه‌ی ده‌زانی که مه‌ردوم خو‌ی ون کرد هه‌موو مالی گیتی نای دۆزیه‌وه ، نه‌ی ده‌زانی که کفن گیرانی نی‌به‌ی پاره‌ ده‌که‌وته‌ به‌ر باره‌گای خوای مه‌زن و به‌ی گونا‌هه‌کانی سزای ده‌دات . مال پیوسته‌ به‌لام ره‌وشنی باش له‌ مال زیاتر پیوسته ، مال و ره‌وشنی باش هه‌ینی و دلنای به‌ کۆمه‌ل ده‌به‌خشن ، چونکه‌ ئه‌و مال له‌ پینای دروست کردنی پرۆزه‌ی مرۆفابه‌نی‌دا مه‌زاحت ده‌کریت و خه‌لکیش سوودی لی‌وه‌ر ده‌گریت . به‌لام ئه‌و که‌سه‌ی ته‌نیا مال بخوازیته‌ ئه‌وه‌ ده‌یه‌ته‌ درنده‌ی کۆمه‌ل و به‌ ره‌وای و نا ره‌وای په‌بدای ده‌کات . ئاسووده‌ی له‌وه‌دایه‌ که مه‌ردوم به‌خشیی زۆر ییت نه‌که‌ سندن ، به‌لام نه‌گه‌ر هه‌موو خه‌لک بینه‌ گورگی په‌کتر و زگی په‌کتر هه‌لبه‌دن ئه‌وسا که کلۆلی و شکستی به‌سه‌ر کۆمه‌ل‌دا ده‌سه‌پین و به‌ره‌و نه‌مان ده‌چیت .

مه‌ردومی چاوئیر ده‌زانیته‌ ژان پیوستی به‌ماله‌ بۆ ئه‌وه‌ی خو‌ی و منداله‌کانی به‌خپرو په‌روه‌رده‌و رۆشنیر بکات و رازی په‌ به‌وه‌ی هه‌به‌نی و چاوئیره‌و سوپاسی خوای مه‌زن ده‌کات و له‌هه‌مان کاتیش‌دا ده‌ره‌نجیت و به‌ ئاره‌ق ناوچاوانی سه‌ره‌که‌وتن ده‌خوازیته ، هه‌ربۆیه‌ ئاسووده‌و هه‌ینه‌و هه‌سوودی به‌که‌س نابات و خو‌ی له‌گه‌ل که‌سه‌دا به‌راو‌ورد ناکات و ده‌لیت : «خو‌هیزو تهن‌دروستی و چاوئیری باوه‌ری و خو‌شه‌وستی و به‌زه‌ی و ده‌سه‌پاکی و توانام هه‌یه ، ئه‌مانه‌ش له‌ ده‌وله‌مه‌ندی باشترن» . مه‌ردومی چاوئیر گیانیکی به‌هیزی هه‌یه‌ که کۆل‌دان و سل‌ نوونه‌وه‌و ناسه‌روی نازانیته . گیانیکی بالای هه‌یه‌ که له‌ عاسی تماعی و مالی گیتی و قینه‌و ترس و ناخوشتی نا‌هه‌زته . گیانیکی خنجیلانه‌ی هه‌یه‌ که‌مانی خه‌لک ده‌دات و ته‌رکی خه‌ری جی‌به‌جی ده‌کات و داوای مالی خو‌ی ده‌کات . «هولزی پاریزه‌ری دادگای بالای شمیریکی ۹۴ ساله‌ ژباوه‌ ده‌لیت : «ژان وینه‌به‌که‌ ئیمه‌ ده‌ی کیشین ، نه‌که‌ ره‌ووسه‌و کو‌ی ده‌که‌نیه‌وه‌ به‌ختیاری مه‌ردوم له‌وه‌دایه‌ چاکه‌و پیاوه‌نی و مرۆفاتی کۆمه‌ل بکات و به‌ره‌می زیاتر له‌ خه‌رج کردنی ییت و پروخساریکی گه‌شیی هه‌ییت له‌ ته‌که‌ له‌شیکی ساغ و ده‌روونیکی ساف و هوشیکی رۆشنیر ییت تا‌کو یلیت : «چه‌ند جوانه‌ ژانم نه‌که‌ چه‌ند مال و سامان کوک‌دۆته‌وه‌» . جاریکیان پاشابه‌ک و یستی بۆ وه‌زیره‌که‌ی به‌سه‌لیت : که ده‌وله‌مه‌ندی به‌ دل نه‌که‌ به‌سامان و پابه‌ی به‌رزی . رۆژنکیان خو‌ی گۆری و بووه‌ میوانی وه‌زیره‌که‌ی ، وه‌زیره‌که‌شی به‌ ژنه‌که‌ی ده‌لیت : «ته‌نیا نان و ناوی بۆ بینه‌ برسی‌به‌ باخوات» . پاشان خو‌ی و وه‌زیره‌که‌ی خو‌یان گۆری و بوونه‌ میوانی

گه‌نجیک و دایکیک که ته‌نیا سی بزنیان هه‌بوو . پاشا به‌کو‌ره‌که‌ ده‌لیت : «ئیمرو میوانی ئۆین» . کو‌ره‌که‌ش له‌ رۆژی به‌که‌م بزنی به‌که‌می کو‌شته‌وه‌ که مانه‌وه‌ له‌ رۆژی دووه‌م بزنی دووه‌می کو‌شته‌وه‌ له‌ رۆژی سی‌یه‌م بزنی سی‌یه‌می کو‌شته‌وه‌ که بۆرۆژی چواره‌م مانه‌وه ، هه‌له‌سا چوه‌ بازار بۆ ئه‌وه‌ی پیستی بزنه‌کان به‌رو‌شیت و به‌ پاره‌یان ن بۆ میوانه‌کان بکریت ، به‌لام له‌ بازاردا به‌ پلانی پاشا گرتیان و خه‌ستیانه‌ به‌ندبخانه ، ئه‌وسا که پاشا و وه‌زیره‌که‌ی گه‌رانه‌وه‌ بۆ کو‌شکی پاشابه‌نی و پاشا پرسپاری کو‌ره‌که‌ی کردو هه‌تایان پوی و هه‌موو پیاوه‌کانی کو‌شکی بانگ کردو پی و تن : «خۆم گۆری بوومه‌ میوانی وه‌زیره‌که‌تان ئه‌ویش ته‌نیا نانی وشک و ناوی دامی» ، هه‌ردوو‌کان بوینه‌ میوانی ثم گه‌نج به‌ هه‌موو توانای ریزی لی‌گرتین . له‌به‌ر ئه‌مه‌ بریارم‌دا وه‌زیره‌که‌تان هه‌لواسم و ثم گه‌نجه‌ نازداره‌ بکه‌مه‌ وه‌زیرتان» . ته‌نجا که‌چه‌که‌شی لی‌ ماره‌کردو هه‌وت رۆژ شیلانیان گه‌را .

مه‌ردومی چاوئیر هه‌موو ره‌وشته‌ به‌رزه‌کانی ژان هه‌روه‌کو چاکه‌و پیاوه‌نی و که‌له‌میردی و نازابه‌نی و خو‌به‌خت کردن له‌ پینای به‌ره‌وه‌ندی گشتی‌دا هاوشا‌ینه‌و هه‌ینه‌و به‌ هه‌ینی کاری خو‌ی ده‌کات و له‌گه‌ل خه‌لک‌دا ده‌گۆنجیت و جینی پرزانه‌ندی خو‌ی و خه‌لکه‌و ریز له‌ خو‌ی ده‌یت و خه‌لکیش ریزی لی‌ ده‌یت و دل و ده‌روون و له‌شی ساغن و به‌ رووخوشتی په‌وه‌ ژان ده‌بانه‌ سه‌رو ده‌یه‌ته‌ گۆلیک هه‌ر شویتیک ییت بۆنی خو‌ش ده‌به‌خشیته ، هه‌روه‌کو داری به‌ به‌ره‌ به‌ره‌که‌ی له‌کانی خو‌ی‌دا پی ده‌گات . «برتراند‌رسل» ده‌لیت : «چاوئیر هوشی رۆشنیره‌و ئاره‌زوومه‌ندی به‌هیزه‌و کارزان و به‌ره‌م هه‌ینه‌وه‌ به‌زه‌ی و سۆزی نایاب له‌ وێژدانی‌دا گه‌شه‌دارن» . «غاندی» نمونه‌ی نایابی چاوئیری بوو . غمی خو‌ی نه‌ده‌خوارد به‌لام غمی هه‌موو برسی‌به‌کی خه‌ستیوه‌ سه‌ر شانی . ناوبراو ته‌نیا بزنیکی هه‌بوو شیری ده‌خواردو هه‌موو ئامانجه‌کانیشی خو‌ی له‌ پینای گه‌له‌که‌ی‌دا به‌خت بکات و سه‌رکه‌وت .

چاوئیری ره‌وشنیکی به‌رزه‌و هه‌ینی و دلنای به‌مرۆفه‌وه‌ ده‌به‌خشیته‌ و غم و په‌زاره‌ی گیتی لاده‌بات و گه‌روگرته‌کانی دارایی جیهان شینه‌ل ده‌کات ، چونکه‌ سامانه‌که‌ی به‌ستی هه‌موو گه‌له‌کان ده‌کات نه‌گه‌ر به‌چاوئیری بژن و له‌ زیرو پابه‌و سایه‌و هیزو ده‌سه‌لات چاکتره ، هه‌ر بۆیه‌ و تراوه : «چاوئیری گه‌نجینه‌به‌و له‌ناو ناچیت» .

سه‌رچاوه‌کان :

- ۱ - السیکولوجية المبسطة / الطمانينه ط ۱ دار الافاق الجديدة بيروت ۱۹۷۸ .
- ۲ - دهل کارنجی ترجمه عبد المنعم الزیادی ط ۱۵ - دح القلق وابدأ الحیاة / مطبعة الحانجی / مصر
- ۳ - سلامه موسی / عقلی و عطفک ط ۳ منشورات الحانجی ۱۹۶۴
- ۴ - سلامه موسی - محاولات سایکولوجیة / منشورات مکتبة الحانجی مصر ۱۹۵۳
- ۵ - سمیر شېخانی / علم النفس فی حیاتیات الیوم ط ۳ دار الافاق الجديدة بيروت ۱۹۸۰ .

